

10 ЮБОЛЕЙНИ ГОДИНИ НА НАУЧНОТО ДРУЖЕСТВО НА БЪЛГАРИСТИТЕ В МОЛДОВА

български ХОРИЗОНТИ

ИЗДАВА НАУЧНОТО ДРУЖЕСТВО НА БЪЛГАРИСТИТЕ В РЕПУБЛИКА МОЛДОВА БР. 5/2004 г.

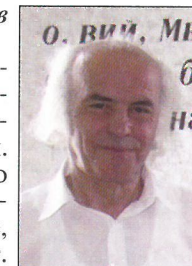
С поглед напред

Иван Кавалов

И тъй ние, членовете на Научното дружество на българистите в Република Молдова, чествуваме през тези дни десетгодишния си юбилей. Годините се изнизаха, отлетяха яко дим. Години на възмъжаване. Години от делници. Имало е, разбира се, и празници, но те бързо свършват. Постоянно са само делничните ни грижи.

Хвърлим ли поглед назад, ще открием, че изтеклото десетилетие наистина е било плодно за българската кауза. Днес можем да си кажем, че в летописа на дружеството остават доста хубави родолюбиви начинания: не сме стояли на едно място, държали сме словата ни да се покриват с дела. Доколкото сме успели, нека ни го кажат другите. Но не и тези, които, без да ги клъвне съвестта, се държат с нея като с доведено дете.

Днес имаме всички основания да твърдим, че дружеството се откроява като една

О. ВИЧ. МЕ
БИ
НА

от най-активните български институции в Република Молдова, една от най-важните състави на нашето национално, културно и духовно възраждане със свой сериозен влог в българщината.

Дружеството набра обороти и от книгата "Българите от Украйна и Молдова: минало и настояще", да речем, или от "Бесарабските българи за себе си" се стигна до

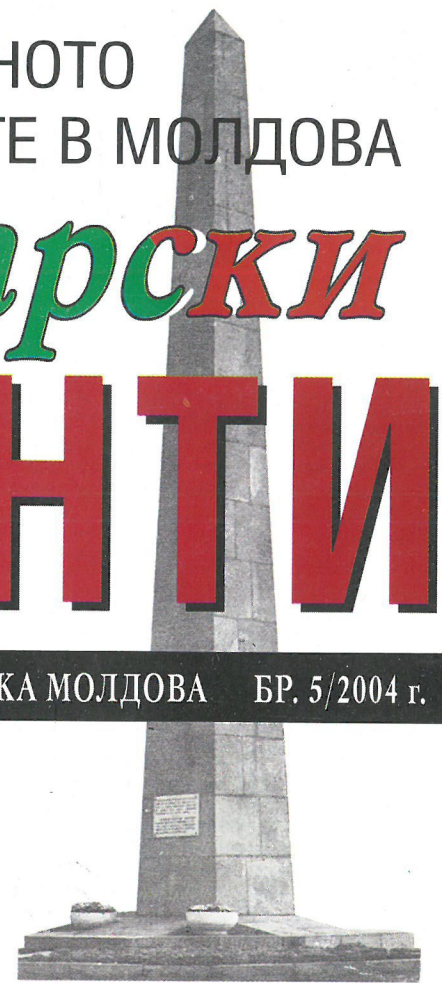
солидното академично издание – библиографския указател на Иван Грек "Българите в Молдова и Украйна", обхващащ един доста продължителен период – втората половина на XVIII век – 1995 г., т.е. около 250 години.

Налице е една показателна еволюция.

Какво по-убедително доказателство за извършената досега народополезна дейност от членовете на дружеството! Каква по-добра атестация!

Макар и десетилетието да не беше чак толкова благосклонно към нас...

Честита десетгодишнина!

СЪКРОВИЩНИЦА НА МАЙЧИНИЯ ЕЗИК

Стр. 3

ОЛИМПИАДА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА В МОЛДОВА

Стр. 9

БЛИЗКИЯТ ЧУЖД – „СЪСЕДИТЕ“

Стр. 10

БЪЛГАРИТЕ ОТ УКРАЙНА И МОЛДОВА В ДОКУМЕНТИ

Стр. 12

ПРОЕКТИ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ МЕТОДИ И ТЕМАТИКА НА ОБУЧЕНИЕТО ПО ИСТОРИЯ, КУЛТУРА И ТРАДИЦИИ НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД

Стр. 16

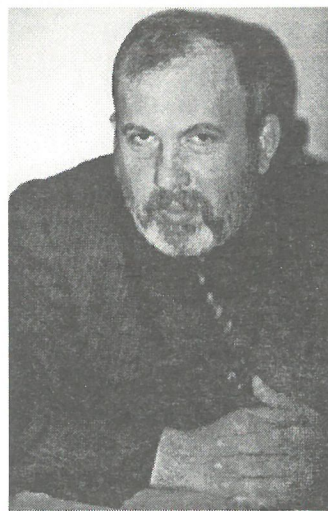

Членове на Научното дружество на българистите на посещение във Велико Търново, България, през 1994 г.

Дружеството и неговите програми

Проф. д.и.н. Николай Русев, зам.-председател на НДБ в РМ

Глобалните проблеми, с които се сблъсква днес човечеството, направиха актуално днешното фундаментално образование в областта на антропологията. Вече шеста година този профил в Молдова развива университетът Висша антропологическа школа (ВАШ). Като научно-образователно учебно заведение, нашето висше учебно заведение не остава без внимание Балканите, по удивителен начин съчетаващи в себе си "люлката" и "барутния погреб" на съвременна Европа. Именно затова ВАШ ръка за ръка с отдела по българистиката на АН РМ и Научното дружество на българистите в РМ води активна работа по изучаване на българската проблематика в най-широк хронологически и географски диапазон. Големият интерес, – не на последно място, се обяснява и от значителния брой на учещите се в университета местни българи и гагаузи.

Във ВАШ преподават двама изследователи, членове на управителния съвет на Научното дружество на българистите в РМ – Елена Рацеева и авторът на тези бележки. Радвам се, че съм един от тези, които създавахме дружеството. В момента съм заместник-председател на организацията, координирам проявите, свързани с археологията и средновековието. Имах възможност да участвам в научни проекти, организирани от дружеството: "Бесарабските българи за себе си", "Молдо-българ-

низатор на много литературни прояви на дружеството, организирани в библиотеки, в средни и висши учебни заведения, включително и в нашия университет.

Започвайки от 2000 година да се изучават проблемите на българистиката, и днес активно се привличат студенти от ВАШ. Преди всичко става дума за четирите експедиции в България през 2000-2003 година, които са изследвали археологичните паметници от епохата на Първото българско царство: крепостта Руйно в Силитренската област; подземния ход на ханския дворец в Плиски; бита на обикновените жители в Преслав; езическото гробище близо до Каварна. По време на изпълнението на проекта "Откриването на България" бяха изучавани особеностите на живота на съвременното многоетническо население от северо-източната част на страната (българи, турци, гагаузи, татари), а също така и вероизповеданията в района. Освен това, събрани са материали, които се отнасят до мирогледа на съвременната младеж, за демографски процеси и за интеграцията на България в Европа.

През 2002 г. бе положено началото за осъществяване на програмата "Отглас" в южната част на Република Молдова. С участие на колеги от България в района на езерото Кагул бяха извършени археологически проучвания, които позволяват да се види състоянието на българските старини между селата Етулия и Чумишлия. Бяха събрани материали, характеризирани самосъзнанието на българи и гагаузи от селата Етулия и Кайраклия.

Елена Рацеева, завършила славянска филология в Софийския университет "Климент Охридски", автор на редица учебници по български език и литература за гимназиалния курс, е добре известна със своите научни публикации. Сферата на нейните научни интереси е: история на българската литература, етнокултура на бесарабските българи, лингвокултурология. Тя също е инициатор и орга-

Много от въпросите на съвременната българистика са отразени в изследванията на студентите от ВАШ. За спектъра на интересите свидетелстват научните насоки, в които се формират темите на курсовите и дипломните работи "Българите от двете страни на Дунава (език и самосъзнание)"; Българите в Молдова: събирателен образ през погледа на жителите на републиката"; "Традиции, календарни традиции, семейни обреди на българите и гагаузите от Република Молдова"; "Гагаузите в Молдова (демографски аспекти)". Успехи в разработването на тези задачи имат Татяна Варбан, Александра Горбуненко, Ирина Шупак, Евгений Курилов, Ирина Маркова и др.

Своите първи, понякога още скромни, резултати от работите си студентите обнародват в годишника "Руйно", в специално от тях създадения Web-сайт, съобщават ги на университетски конференции във ВАШ, на заседания и годишни събрания на Научното дружество на българистите. Особено паметен е организираният през есента на 2003 г. публичен отчет за българската експедиция, на който присъстваха дипломатите от българското посолство в Кишинев начело с извънредния пълномощен посланик г-н Евгений Еков, а също така и единият от основните спомоществатели на молдовско-българските археологически проекти г-н Радослав Славов.

Доста радва този интерес на студентите, защото това вселява надежда, че историята, културата, традициите и обичаите на националните малцинства, включително и на българите, ще бъдат запазени. И по-нататъшното сътрудничество на ВАШ и Научното дружество на българистите ще бъде насочено в тази насока.

ния от други институции, организирахме изложби, представяне на проекти и т.н.

За съжаление, поради обективни, а понякога и субективни причини, не винаги сме успявали да осъществим замислените идеи.

Като организация, която е регистрирана в Министерството на правосъдието, Научното дружество на българистите в Република Молдова членува в Координационния съвет на етнокултурните обединения към Департамента на междуетнически отношения. В този смисъл се налага редовно да представяме отчети, да участваме в обсъждания на най-различни актуални закони и постановления, отнасящи се до проблемите на националните малцинства и по-конкретно до българите от Молдова.

Доста много бе направено от нашето дружество във връзка с проблема за запазване на Тараклийския район, както и за използването на българския език в този район и в други райони и села, където по-компактно живеят българи.

И занапред нашата организационна работа ще бъде насочена за изпълнение на нашите уставни цели и задачи: проучване и популяризиране на историята, културата и езика на българския народ, както и на молдавско-българските отношения.

Така казват българите, когато оценяват нещо като справедливо дадено на някого и когато не са сигурни за добро или не се появява в живота им. Много харесвам това българско размишление, което става и за одобрение, и за надежда, и за кураж. Често използвам поговорката, и дори смятам, че имам основание да твърдя, че нищо не е случайно в този свят, в това число и фактът, че съм българист.

"Нали си българка?" – това е един от най-честите въпроси, който ми задават българи и на който аз отговарям: "Българист съм". Нещо, което сега е очевидно, ако става дума за моята професионално, а донякъде и личностно определение, което не съм предполагала или планирала – нито от мене, нито от родителите ми. Това, че ще стана филолог, знаех още от училище, и то по руска филология в Молдавския държавен университет беше моят избор. Но български език и литература ... Не ми е идвало на ум. Когато ми предложиха да замина за София и да следвам "Българска филология", съгласих се от интерес към нещо ново, без да зная отговора на въпроса какво ще правя после. За всеки случай продължих задочно руска филология, за да имам работа, като се върна. И още 9 години след като завърших, продължих да мисля, че това е просто един реализиран шанс да видя и узная нещо в света, че е просто един миг от автобиографията ми. Понякога се случваха поръчки за превод от Търговско-промишлената палата, в университета преподавах български език на филолози-започници, старях се постоянно да чета на български от страх да не загубя езика. Обаче навсякъде (и в Академия на науките, където започнах работата, и в Молдавския държавен университет) ме приемаха с диплома за "руски език и литература", а българската диплома разглеждаха най-вече като чудноватост.

На въпроса случайно ли беше българското отклонение в моят живот, започнах да оценявам отговора чак след 1989 г., когато започна българо-бесарабското Възраждане. Тогава разбрах всичко за бесарабските българи в Молдова, колко много има сред тях интересни и достойни хора, които отдаваха сили и възможности, определяха задачите и организира-

БОГ СИ ЗНАЕ РАБОТАТА...

Елена Рацеева, член на Управителния съвет на НДБ в РМ

ха работата. Тогава, в края на 80-те години изведнъж потрябваше всичко, за което бях учила, и дори много повече от това.

Първото ми сериозно изпитание на българист беше да разработвам курсове по български език и литература за учители – бесарабски българи, които бяха готови да преподават български в училищата, макар че сами никога не са изучавали книжовен български. Беше трудно и страшно: от една страна разбирах, че за две седмици не е възможно да се подготвят учители по български език, особено ако граматическото им съзнание е руско; от друга страна, когато се запознавах с тези "фанатици" (в най-добрия смисъл на думата), веднага се появяваше желанието да се направи и невъзможното. Много от моите ключове на експрес-обучаването по български език са открити тогава, когато "викахме неволята". Като забавна история си спомням убеждението на моите мили слушателки, че ако имали възможност не 2, а 3 седмици да се занимават, тогава със сигурност щели да успеят да се подготвят както трябва, а така... как сами ще се учат, как на децата ще обясняват, откъде ще вземат учебници и речници...

Свалям шапка на тези първопроходци и емоционално възприемам успехите им, особено като учениците им добре се представят на Републикански олимпиади, на кандидат-студентски изпити, когато в отговорите им по българска литература блясва същата искра, същата топлина и обич, които запомних от началото на 90-те години в очите на техните учители. Щастлива съм, че бях с нещо полезно за тях именно по това време, когато съмненията се оборваха с устрем и много труд, а първите резултати разпалваха въображението и пораждаха нови планове.

Второ сериозно изпитание – българското отделение в Кишиневския педагогически университет "Ион Крянга". Диапазон на дисциплините, които

преподавах – от българския фолклор до съвременна българска литература. Обяснявайки българската литература на българите, често усещаш, че понякога те откриват нещо, което знаят от малки, но върху смисъла на което не се замисляха. Това опознаване на идеите на родната култура съвсем естествено се превърна в основна работа с бесарабските българи. Често се учудвам на парадокса: моите студенти почти гениално коментират дълбочините на едни текстове и съвсем банално, понякога примитивно, възприемат други.

Година наред наблюдавам и следя кои текстове от българската художествена литература са най-предпочитани от бесарабските българи и мога със сигурност да отбележа, че това са Каравеловите "Българи от старо време", "Под игото" от Иван Вазов, Елин Пелиновите разкази и "Гераците", Йовковите творби, "Железният светилник" от Димитър Талев, "Време разделно", и много други, които разкриват тайните на традиционната българска душа. Що се отнася до поезията на символистите, творбите на Димитър Димов, Павел Вежинов, Блага Димитрова – това са вече индивидуалните предпочитания. Тези наблюдения довеждат до размисли за целите на преподаването на българската словесност у бесарабските българи. Много от тях, ако не заминават в България, се оправят с помощта на държавния или руския език, а българският език и родната литература са необходими преди всичко като вътрешна опора, като нравствени модели на българската идентичност. Затова при литературното обучение следва да се работи не само и не толкова за литературен анализ, колкото за културологичен прочит и коментар, за разчитане на художествените текстове като носители на културна информация. Този ключ се оказва най-ефективен, за да общувам със на своите студенти чрез българската литература, която чудесно ги отваря, когато те на-

мират в книги кодове на своята идентичност.

Откритието на този "велосипед" беше изключително полезно първо в преподавателската ми дейност, второ, когато настъпи моментът на третото ми изпитание като българист – работа по създаване на учебници по български език и литература за гимназията. Давам си сметка, че тези пет години – от 1999 до 2003 – това е цял етап от живота ми. Безкрайно напрегнато и изключително запълнено време, когато заедно с колегите-българисти и колектива от издателството "Картиер" трябваше да решим задачата в едни нереални срокове.

Слава богу, успешно минах и това изпитание. Сигурно, защото си представях, че имам възможност да подкажа нещо и на първите ми слушатели – бесарабски учителки по български език и литература, а също така и на бившите ми студентки, които работят по специалност.

А най-вече, защото по един удивителен начин и в чудесна последователност в живота ми изплува нещо ново и интересно – първо България, българи, българска култура, после бесарабски българи със своята енергия и желанието да знаят "своя род и език". По интересен начин се преплитат и се допълват полетите на работата в рамките на системата на образованието и на Дружеството на българистите.

Конференции, кръгли маси, рецитали, сюжети за "Буджакска вълна", олимпиади, представяне на книги, педагогически практики, специализация в България и много други събития и прояви – това беше фонът, средата, в която имах частие да общувам и да намирам поддръжка у изключително достойни българи – и от тук, и от там. Не ми се говори за проблемите. Винаги ги е имало достатъчно, а и не може без тях – това е животът. Романтическите спомени и философските разсъждения, които в края на краищата се свеждат до вечния извод – бог си знае работата, са естествено предизвикани от 10-годишния юбилей на Научното дружество на българистите. Дай, боже, и други хубави дати на българските институции в Молдова, дай, боже, сили и интерес и занапред да се работи заедно и ползотворно.

ОРГАНИЗАЦИОННИ ПРОЯВИ

Зоя Касанова, секретар на Управителния съвет на НДБ в РМ

Като че ли вчера беше това: организирахме първите срещи, разработихме устав, тичахме по различни институции да регистрираме дружеството... От тогава изминаха десет години! През целия този период пред нас винаги стоеше задачата кога и къде да се съберем на заседание на управителния съвет, годишно събрание, тематични заседания. Намирахме начин. Най-редовно и често протичаха заседанията на управителния съвет: първоначално в жилището на председателя на дружеството, на чийто адрес официално е регистрирано нашето дружество, а напоследък и в Секцията по българистика към Академията на науките, както и в Българската библиотека "Христо Ботев" в Кишинев.

Считам, че тези срещи минаваха доста оригинално, без излишни официалности, в

свободна и непринудена форма, дори весело, но същевременно и делово, интересно, като много оживено обсъждахме разглежданите въпроси. Важно е, че освен организационните задачи при всяка подобна среща ние се запознаваме с нови проблеми от нашия българистичен отрасъл, от живота на българската диаспора в републиката, с книжни и от всякакъв друг род новини от метрополията – България. Старяхме се и имахме стремежа да ни идват и гости – както членове на дружеството, така и други колеги, също и представители на различни държавни и обществени институции. Радваме се, например, че по такъв начин можаме да запознаем с проблемите практически всички дипломати от българското посолство в Молдова.

Опитахме се да разнообразим с нещо годишните събрания на дружеството. Наред със задължителните прояви, като отчети или избори, на тези събрания изнасяхме научни доклади, представяхме българистични проучва-

ДЕСЕТИНА ГОДИНИ ВЕЧЕ Е ИСТОРИЯ

Юри Кишкилев,

член на Управителния съвет на НДБ в РМ

ше среща, на която ученици докладваха за хода и резултатите на Руско-турската освободителна война от 1877-1878 г., рецитираха стихове, изпълняваха песни. Също научно-практическата конференция за преподаватели по история, на която известни учени и учители-практици изнесоха доклади по проблемите на преподаване в средни учебни заведения теми, свързани с тази война. Важното е също, че тези материали с финансова подкрепа на посолството на Русия в Молдова бяха издадени в отделен сборник, който беше разпространен в училищата. За отбелязване е, че през март 2003 г. беше проведен творчески ученически конкурс, посветен също на Освободителната война. Всички участници бяха наградени с книги, а победителите – с ценни подаръци, предоставени от посолствата на България и Русия, а също и от Научното дружество на българистите в Молдова.

По инициатива на нашето дружество днес в много училища се отбелязва не само 24 май, но и други важни дни на българския народ – 1 ноември, 6 и 22 септември и т.н. Дейността ни още веднъж потвърждава, че ако хората се събират заедно да решават интересувашите ги проблеми, независимо от това какви са трудностите, успехът не само е възможен, но и сигурен. И сега, когато отбелязваме 10-годишен юбилей, искам да пожелая на всичките му членове творчески успехи в това интересно и важно родолюбиво дело, което вършат.

Днес в нашето политизирано общество доста обществени организации се явяват своеобразен трамплин за своите лидери, за тяхното участие в политическите борби. Нашето дружество е едно от тези, които съумяха да избягнат политиката, в резултат на което то достигна доста положителни резултати, за което не малък принос има нашият председател. Колегите помнят пътуването ни в Габрово през 1994 г., когато мнозинството за първи път посетиха селата и градовете, откъдето са се преселили в Молдова и Украйна техните предци.

Накратко за дейността на НДБ може да се каже така: изследва, пропагандира, разпространява...Изследва исторически, лингвистични, социологични проблеми. Пропагандира придобитите познания чрез научни и научно-практически конференции и семинари. Разпространява чрез издаване на книги, сборници, алманаси, чрез периодичния печат.

Като учител не мога да не отбележа методическите и просветителските ни прояви: учебници, програми, срещи, педагогически конференции... Спомням си една от първите конференции в с. Валя-Пержей, посветена на образованието. По време на Републиканската олимпиада по български език и литература през 1996 г. бе организирана среща, посветена на Априлското въстание в България. Радвам се, че в училище № 85, където съм директор, станаха редица прояви, посветени от 125 – годишнина на освобождението на България. Сред тях бе-

Българският посланик в Молдова награди директорката на Педагогическия колеж Мария Тодорова

Конференция в градския център на изкуствата "Славутич" в столицата на Украйна Киев

Членове на научното дружество на симпозиум в гр. Банкя, България, 1994 г.

Полагане на цветя пред Паметника на българските опълченци в Кишинев, 3 март 2003 г.

Десетият юбилей на дружеството в снимки

Представяне на монографията на д-р К. Челак "Училищното дело и културно-просветният живот на българските преселници в Бесарабия (1856-1878)". Проф. д-р Ст. Дойнов говори пред аудиторията в музея "Земята и хората"

75-годишен юбилей на акад. Петър Недов. Председателят на НДБ в РМ Н. Червенков го поздравява от името на дружеството

Представяне на поредната стихосбирка на А. Стоев в Тираспол

Поредно годишно събрание на дружеството, 2002 г.

На тържествено събрание от името на Общобългарския комитет "Васил Левски" бе наградено кишиневското българско училище "В. Левски" с труда "Летопис на Васил Левски"

Зам.-председателят на Научното дружество на българистите в Молдова проф. д-р Николай Русев изнася доклад на годишното събрание на дружеството

Честито!

Уважаеми
Николай Червенков,

Направим ли днес кратка ретроспекция на извършената досега работа, ще можем с пълно основание да кажем, че Научното дружество на българистите в Република Молдова, чийто основател и несменяем председател сте, през изтеклото десетилетие успя да разгърне забележима по мащаб народополезна дейност и да положи наченките на едно изключително родолюбиво дело, че то има неоспорим дял в национално-културното ни и духовно пробуждане, в утвърждаване на българщината като явление в нашето всекидневие.

Ясно ни беше като две и две, че и през 2003 г. главата Ви беше замаяна от грижи. Но всички останахме с пръст в устата, когато научихме, че сте опекли още една работица – защитихте дисертация, хабилитирахте се и осъмнахте – шегали ли е? – два пъти доктор на историческите науки. И ако досега бяхте в по-долната категория, оттук нататък ще сте сред учени мъже от “по-висока ръка” със самочувствието на “пълноценен” доктор. Останалото са бели кахъри.

С една дума, дочекахме удобен случай да възкликнем: **Честито, докторе!** И ще ни се още да добавим: не спирай, изкачай стълбата!

*Сговорна дружина –
Управителен съвет на Научното дружество на българистите в Република Молдова*

ПЕТЪР ТОДОРОВ СТОЯНОВ – НА 70 ГОДИНИ

Известният музиколог Петър Стоянов е роден на 22 февруари 1934 г. в село Чийшия (сега Городне, Болградски район, Одеска област) в семейство на селски музикант. Учи девети клас, през 1951 година, когато баща му година преди това е осъден по политически мотиви и заточен в лагери, включително и на строителството на канала Волга-Дон. След смъртта на Й. Сталин той, както и баща му са освободени.

През 1962 г. в град Смоленск завършва едновременно музикално училище и историко-филологически педагогически институт. Работи като завеждащ фолклорен кабинет в Републиканския дом за народно творчество. По същото време следва задочно Молдавската консерватория, която завършва в 1969 г. по специалност “кларнет”.

От 1968 г. до днес трудовата дейност на П. Стоянов е свързана с Молдавската академия на науките (АНМ). Първоначално работи в Института за история, а после в Отдела за етнография и изкуствознание като младши и старши научен сътрудник. През 1978 г. става доктор (кандидат) по изкуствознание. От 1991 е водещ, а от 1994 г. – главен научен сътрудник на отдела за българистика в Института за национални малцинства към АНМ. В 1992 г. защитава хабилитационен труд и придобива научна степен доктор хабилитат по изкуствознание.

Българската и молдавската народна музика стават обект на неговите научни интереси. Изследвания в тази област П. Стоянов извършва на нова методологична основа. Те са резултат на осмислянето на многовековните музикално-теоретични концепции и съчетават в себе си най-нови точни методики за анализ на музикалната реч. Ученият е автор на ново тълкуване за положенията на антична музикална доктрина, забравена от европейски етномузиколози и станала основа на неговия научен метод. П. Стоянов е първи, който в своите изследвания разработва теоретичните страни в морфологията на мол-

давския мелос, дава научно обосноваване за метрична, ритмична и аметрична система на молдавската народна музика, изучава техните многообразни форми в съвременния етап. Изучавайки звуковите системи на молдавската и българската народна песен, Стоянов открива и теоретично обосновава техните тонални микро и макроструктури, намерили израз в серия от модални системи, наречени от него “тонални парадигми”. На основа на това той стига до извода, че молдавските и българските народни песни са ярък пример на теоретичните положения в антич-

ната музикална доктрина, което свидетелства за музикалното мислене на различни етноси, епохи и култури.

Резултатите на тези изследвания на учения са отразени в публикуваните от него научни работи с обем от повече от 150 печатни коли. Сред тях са монографите “Ритмика на молдавската дойна” (1980), “Молдавския мелос и проблемите на музикалния ритъм” (1985), “Въпроси за формиране на тоналността и мелодиката в молдавската народна песен” (1989). От дълги години П. Стоянов събира народна музика, като в резултат на тази работа се появяват публикации “Молдавски народни песни” (1967), “500 молдавски народни мелодии” (в съавторство с Е. Жунгието) (1975), “В градината с много цветя” (1981) на молдавски език и “Български народни песни от село Карагач”, (1994), съответно на български език. Подготвена е също за печат сбирка “Български народни песни”.

Ученият П. Стоянов участва в многобройни републикански и международни научни форуми. Голям е приносът му в популяризирането на молдавската и българската народна музика. Автор е на обработки за оркестър и солисти на Молдавската телевизия и радио, член е на Съюза на композиторите и музковедите, на Научното дружество на българистите в РМ, на редица научни съвети. Награден е от Министерството на културата със значка “Отличник на културата”.

ОЛИМПИАДА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА В МОЛДОВА

От 9 до 11 март 2004 г. се състоя XV републиканска олимпиада по български език и литература в Молдова. За пръв път в своята история тя бе изнесена от столицата и нейн домакин стана гр. Тараклия. Участваха 40 ученици от девети, единадесети и дванадесети клас от гимназии, средни училища и лицеи, заели челни места в районните олимпиади. Откриването се състоя в аулата на Педагогическия колеж “Св. св. Кирил и Методий”. Присъстваха заместник-министърът на образованието на Република Молдова Олег Бобенко, аташето по въпросите на културата при посолството на Република България Петър Танев, ръководители на град Тараклия и Тараклийския район. Непосредствено след тържественото откриване, което завърши с концерт на студенти от Педагогическия колеж, се състоя първият кръг на олимпиадата – рециталът, участниците в който трябваше да представят стихотворения на класици на българската литература и на съвременни поети от Бесарабия, написали творбите си на български език. Организирана беше и среща с автори на нови книги – Атанас Стоев, Николай Куртев, Георги Барбаров и Димитър Боримечков.

На следващия ден работата на олимпиадата продължи във 2-ро средно училище. Тогава участниците попълниха тестове, от които трябваше да проличи доколко добре познават съвременния български книжовен език. Тестовите бяха с различна степен на трудност, съобразени с възможностите на учениците, и включваха задачи, свързани със синонимията, антонимията, фразеологията, правописа и пунктуацията, а дванадесетокласниците имаха и една задача с повишена трудност: текст, в който трябваше да поправят грешки с различен характер – излишно или липсващо членуване, неправилна употреба на глаголни времена, редукция на гласни и пр.

След като предадоха тестовите си, участниците написаха и по едно съчинение, за да покажат своите творчески възможности и познанията си по българска литература. Задачата на деветокласниците беше на пръв поглед най-лека, но и с най-силно подчертан творчески елемент. Те трябваше да напи-

Доц. д-р Кирил Цанков,
председател на журито
на олимпиадата

Единадесети клас: 1. Олга Маева от гр. Каушани; 2. Иван Калтакчи от СОУ № 1, гр. Тараклия; 3. Александра Таукчи от с. Стояновка.

Дванадесети клас: 1. Александра Демирева от Московей; 2. Анна Татуревич от Българския лицей “Васил Левски” в Кишинев; 3. Иван Петров от с. Валя Пержей, Тараклийски район.

От рецитала на първите места в трите групи по класове се класираха: в девети клас – Екатерина Ботнар от Българския лицей “Васил Левски” в Кишинев; в единадесети клас – Олга Маева от Каушани; в дванадесети клас – Антонина Толмацка от Българския лицей “Васил Левски” в Кишинев.

В конкурса за лично творчество първото място зае Инна Шишияну от с. Стояновка (със стихотворенията “Моята песен” и “Детство”), второто – Иван Петров от с. Валя Пержей (“Медният звънец”), и третото – Александър Павлик (XI кл.) от с. Константиновка (“Защо?”).

Победителите в олимпиадата получиха парични и предметни награди от името на Министерството на образованието на Република Молдова, от посолството на Република България, от Инициативния комитет на българските преподаватели в Република Молдова, а специална награда за най-творчески отговор от името на Научното дружество на българистите беше връчена на Татяна Дерменжи от Българския лицей “Васил Левски” в Кишинев. Класиралите се на първо място от XI и XII клас получават правото да постъпят в български университети без приеман изпит, а техните достойни съперници, заели второ и трето място, ще могат да си изберат педагогическа специалност в някой от молдавските университети.

Олимпиадата беше закрыта с концерт на Ансамбъла за народни песни и танци “Червена китка” от гр. Тараклия. Общото впечатление от олимпиадата, споделено от членовете на журито, беше, че тя е протекла на високо равнище. Организацията беше добра. Участниците и техните учители си тръгнаха доволни от постигнатото с амбицията да се представят още по-добре на следващата олимпиада.

шат съчинение по дадено начало. Единадесетокласниците и дванадесетокласниците разсъждаваха по теми от творчеството на Иван Вазов, Йордан Йовков и Пейо Яворов. Когато и последният участник предаде работата си, започна най-отговорната част от работата на журито, съставено от преподаватели по български език и литература от Молдова и от България – прегледът на тестовите и писмените работи. Докато членовете на журито се потяха над тестовите и съчиненията на участниците, на тях самите беше предложена културна програма – екскурзия до Краеведския музей в с. Кайраклия, постановка на театър “Смешен петък” при читалище “Олимпий Панов” в гр. Тараклия – пиесата “Свекърва” от Антон Страшимиров, дискотека.

Дойде и третият, заключителен ден на олимпиадата, когато трябваше да бъдат обявени резултатите. Това стана при тържествена обстановка в Дома на културата. Своите впечатления от работата по отделните конкурси споделиха членовете на журито – доц. д-р Кирил Цанков – за тестовите, д-р Димитър Михайлов – за съчиненията, преподавателят Георги Георгиев – за рецитала, и поетът Атанас Стоев – за литературния конкурс.

Крайното класиране беше обявено от г-жа Надежда Дерменжи, специалист по български език и литература в Министерството на образованието на Република Молдова. Радостно впечатление направи фактът, че “географията” на победителите беше твърде широка – липсваше познатото от предните години предимство на Кишинев и Тараклия. Напротив – първите места взеха ученици от Твардица, Каушани, Московей. А ето и класирането от писмените работи и тестовите, при които балбг се формираше от три оценки – за теста, за съдържанието и за качеството на езика на писмената работа.

Девети клас: 1. Прасковия Гайдаржи от с. Твардица, Тараклийски район; 2. Инна Шишияну от с. Стояновка, Кантемирски район; 3. Ирина Кънева от с. Московей, Кахулски район.

Марина Караджова-Мирон, преподавател в ИМО "Перспектива"

Навярно не е случайно това, че нашият институт е наречен Институт за международни отношения "Перспектива". Названието напълно се оправдава, защото по всички специалности на практика са уредени партньорски отношения с учебните заведения и изследователски центрове от Франция, Румъния, Русия, Украйна и т.н. Многонационален е преподавателският състав, а също така и студентският колектив на нашия институт. Тук работят и се учат представители от най-различни етнически групи на Република Молдова и от чужбина: молдовци, руси, украинци, българи, гагаузи, поляци, граждани от Израел... Предполагаме, че това изброяване може да бъде продължено. Идеята за установяване и поддържане на отношения с представители от различни страни и народности е положена в основата на извънаудиторна дейност на нашите преподаватели и студенти. Със съдействието на администрацията на Института се провеждат срещи, кръгли маси, дискусии с гости от Франция, Румъния, Полша, Австрия, България, с представители от най-различни сфери на дейност и интереси.

Не остават без внимание и проблемите на историята на българския народ, съвременното състояние на молдавско-българските отношения. По тази тематика студентите пишат курсови

работи, разработват дипломни работи на основата на курсовете "История на Централната и Югоизточна Европа", "Обща етнология", "Туризм в Република Молдова". Като резултат на това бе организирана международна конференция в сградата на нашия институт на тема "125 години от възраждането на българската държавност", заедно с Институтите по история и междуетническите изследвания към Академията на науките, Научното дружество на българистите (научен ръководител – д.и.н. Н.Червенков). Научната среща беше приветствана от извънредния и пълномощен посланик на България в Молдова г-н Евгений Еков, а също и

от представители на посолствата на Румъния, Русия и Полша. Основните докладчици бяха директорът по история към АНМ, членкор. Демир Драгнев, председателят на Научното дружество на българистите и завеждащ Секция "Българистика" към АН РМ д.и.н. Николай Червенков, завеждащ катедрата "Туризм и хотелиерското стопанство" д-р Владимир Мирон и н. с. д-р Лилия Заболотная. Повече от 30 съобщения направиха студентите от Института за Международни отношения "Перспектива". Тезиси на четири от най-хубавите от тях бяха публикувани в сборника "Бесарабия и освобождаване на България" (Кишинев, 2004).

Тази конференция предшества посещенията на студентите в изложбата в Националния музей на Република Молдова на тема "Освобождение на България", организирана по инициатива на нашия институт. Бяха представени предмети от времето на Руско-турската война от 1877-1878 г., облекло на българските опълченци, копия на Самарското знаме, награди, албуми и пр.

Имаме намерение в института да разширяваме нашите българистични проблеми. Едно от положителните условия е, че няколко преподаватели и студенти членуват в Научното дружество на българистите, активно участват в неговите прояви, поддържат творчески връзки със секцията българистика към АН РМ. Например в рамките на тези институции с обнародвани статии, подготвя се и книга за родното ми бесарабско българско село Стояновка. Доста студенти насочваме да проучват своите селища и родове. Надяваме се българският проблем да намери достойно място в създадения в института етно клуб, в работата на който ще вземат участие студенти от различни националности. Срещайки се тук, те не само биха могли да узнаят повече един за друг, но и да възпитат у себе си навици за хармонично съвместно съществуване в многонационално общество, което е от голямо значение днес.

Ректорът доц. Родика Одинец открива международната конференция "125 години от възраждането на българската държавност"

Близкият чужд – "съседите"

(Молдова и Румъния през погледа на българина)

Емилия Тарабурка

Ще се опитаме да проследим виждането за страната ни отвън. Анализът ще се гради върху части от Радичковото творчество. Авторът се обръща към този въпрос в своеобразната си пътеписна книга – "Неосветените дворове". Тук най-често споменаваните чужденци са молдовците, вероятно защото в сравнение с други народи в състава на бившия Съюз България е познавала по-добре именно Молдова, а по-точно – част от Молдова, Бесарабия, населена с етнически българи. Й. Радичков задълбочава този акцент няколко пъти: например, споменавайки пилота, с когото трябвало да летят на юг, молдовски българин, който "с един много стар каравеловски език" им разказвал различни истории, така че пътниците да забравят за сковаващия ги студ.

Интересно е да се види какво представлява според Й. Радичков молдавският национален характер. Прототип му е вездесъщият не-

уморим Политаев (по думите на автора, реално лице, с което се е срещал, когато е пътувал в Русия). Поведението му доста се отличава от съответния руски модел, пресъздаден в същия роман. Той е от типа действителен човек, който навсякъде по света ще намери неща, предназначени да напомнят за родината му. А самата тя, "Молдовия", във възприетия му е опростена до структура: "Ред ливади, ред гора, после река, после пак ливади, пак гора и прочие". Политаев е човекът, който не приема потенциалното наличие на "другия". За него всеки непознат веднага се превръща в приятел, с когото е готов да раздели всичко свое. Такъв модел на поведение предполага отвореност, диалогичност на всички равнища, липса на тайни и недомлъвки. Както отбелязва авторът-повествовател, "Политаев не обичаше затворените помещения". Молдовецът е човек, за когото движението и контактността са в кръв-

та му. Може би и той е наследил нещо от древно-номадството със стремежа му към постоянна смяна. За Й. Радичков тази черта предполага не толкова липса на корени, колкото способност на молдовеца да се приспособява навсякъде. Стига да се намери някакво общо звено (дори въображаемо, а природата е толкова разнообразна, че по един или друг начин ще го предостави), и всяко чуждо пространство се превръща в свое. Затова той и не страда от болестите на цивилизацията: не познава самотата, несигурността и отчуждението. За него светът е прост. Макар и да предпочита движението пред покоя, Политаев не бърза за никъде, знае, че всеки път си има начало – там, откъдето е тръгнал, и край – там, където ще стигне. А че ще стигне, няма съмнение.

Общо взето, именно такъв е Радичковият Политаев. Все пак, макар и да носи истински черти на националния характер, този тип в по-голямата си част е маска, измислена от властта, за да скрие недостатъците под култивирания за пред чужди очи Кандидовски оптимизъм и Колабрюнъновска виталност. Без да забравяме и това, че авторът му е придал шрихи от собствената си концепция за човека, ос-

новният от които е детският поглед към света, смятайки може би, че в Бесарабия по-добре, отколкото в България, е успял да се схрани не само каравеловският език, но и някои акценти от традиционното патриархално светоусещане.

Сред най-често споменаваните от Радичков "съседни" са румънците. Авторът работи върху тази тема в няколко от творбите си със свойствените за маниера си недозказване и многозначност. Все пак, дори в света му на разколебаните структури се срещат някои социални и политически аналогии с реалната действителност. Най-много от тях се наблюдават в сборника "Мюре". От текста ясно се подразбира, че както в България, така и в Румъния през определено време животът е бил същият: блато, пълно с опитомени мюрета, някои от които все пак се опитват да излетят, но навсякъде ги дебнат "секуритате и сигуранца". Българското мюре с нищо не се различавало от влашкото и затова добре се приспособявало да живее и от двете страни на Дунава. Освен това, двата бряга дотолкова са се смесили ("нашите водни вампири с техните драколи от блатата"), че вече е било трудно да се определи кой е и откъде идва.

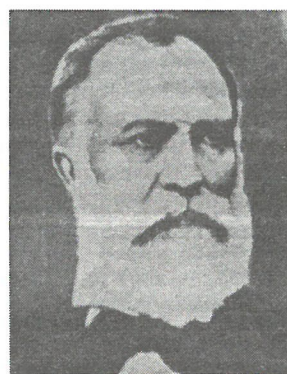
Знаменателен е епизодът за тайното композиране на бърз влак, който трябва да събере ромските роднини от цяла Румъния, за да ги прехвърли на българския бряг. Симптоматичен детайл: когато той прекосява Дунавския мост и стига до българска земя, "всички въздъхнахме с облекчение". Българската "секуритате и сигуранца" обаче с нищо не се различавала от румънската. Влакът веднага е спрял и запечатан. Докато се опитват да го върнат обратно в Букурещ, препатилите роднини основателно предполагат, че разговорите за връщане са само приказки, докато напълно реална е съвършено друга перспектива: да бъдат издадени в Дунава. Именно затова те веднага имат грижата да избягат.

Като цяло Радичковата концепция за "съседите" ("роднините") се гради върху осъзнаване на близостта им с "нашите" в начина на живот и светоусещане. Те наистина са близки чужд – чуждия само по формални (териториални) разграничения. Да не говорим за етническите българи в Молдова, които в стремежа им и в чуждо за тях пространство да оцелеят и като структура, и като чувствителен елемент, са успели (дори по-добре, отколкото съвременните българи в България) да запазят черти от българския архетип.

КОРЕНИ

Д-р Никола Василиади – щедър дарител за българската просвета

Малко известното име сред българската общественост на д-р Никола Василиади крие един от най-щедрите дарители за българската просвета. Изтъкнат представител на възрожденската

на комитета по набиране на доброволци за Кримската война (1853-1856 г.).

Своята дарителска дейност Василиади започва през 50-те години на века. През 1858-1860 г. той отпуска средства за образователното

дело в родния си край; за построяване на българска църква и българското училище "Св. св. Кирил и Методий" в Букурещ (1869 г.) и др.

След Освобождението за кратко време се завръща в България. През 1878 г. е окръжен лекар в Дупница. Умира в Букурещ.

Чрез своето завещание от 1881 г. д-р Н. Василиади оставя почти цялото си имущество за подпомагане на българското стопанско и културно-просветно развитие. Според завещанието основните средства са определени за откриване и поддържане на политехническо училище в Габрово.

През 1885 г. от дарените парични средства и недвижими имоти се формира фонд на името на Василиади, който се управлява от Евлоги Георгиев.

Неговото наследство е пренесено в България. Сложните процедури и различните възникнали затруднения са преодолени. Двата хотела на

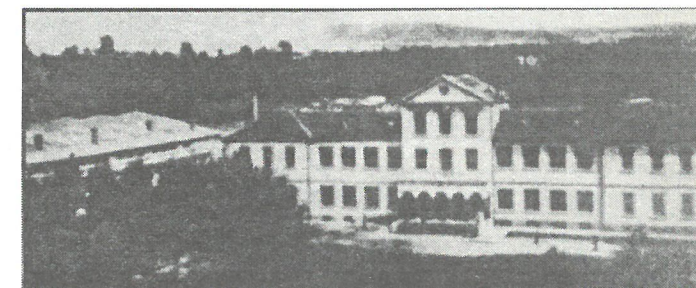
Василиади в Букурещ са заменени с недвижими имоти в София. Фондът започва да функционира успешно. Първоначалният му капитал нараства.

Техническото училище в Габрово е основано през 1895 г. като кожарско. През 1899 г. то е трансформирано в жезларо-ножарско училище, Като най-отговарящо дотогава на профила на учебното

заведение, замислено от Василиади, се смята откритото през 1904 г. техническо училище "Д-д Никола Василиади". То е оборудвано с необходимите му машини и машинни части – внос от чужбина. Построени са леярница, пещ за ковачница и др. Назначени са различни специалисти – майстори леяри, ковачи, моделиери и др. През 1907 г. училището е признато за средно. Въз основа на Закона за професионалното образование от 1910 г. е определено като практическо занаятчийско училище с тригодишен курс на обучение. През 1922 г. е превърнато в средно механотехническо училище с четиригодишен курс на обучение. Построена е и нова училищна сграда.

Техническото училище в Габрово, създадено и поддържано от фонд "Д-р Н. Василиади", съществува и функционира до днес. С него са положени основите на професионалното образование у нас. В продължение на повече от едно столетие то подготвя специалисти за българската промишленост. Заслугите за това принадлежат на един от най-крупните дарители за българската просвета д-р Н. Василиади.

Ст.н.с. Елена Харбова

Техническо училище "Д-р Н. Василиади" в Габрово

РУСКОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ ЕЗИКА НА БЪЛГАРИТЕ ОТ МОЛДОВА

Снежана Никифорцева

Условията на многоезичие, в които се е развивал и функционира и днес българският език на територията на Република Молдова, са сложили свой отпечатък върху съвременното му състояние. Мнозина специалисти езиковеди, занимаващи се с проблеми на езика на бесарабските българи, отбелязват неизбежната езикова интерференция, проникването на елементите на един език в друг.

Днес надали може да се срещне българин, живеещ в Република Молдова, който да не владее руска реч. Тук ще се спрем само на някои доказателства за езиковото влияние между тези два езика сред населението, говорещо на български диалект, или наред с руския, владеещо определена говорна форма на българския език. В дадения случай за нас представлява интерес именно този български език на българите, живеещи на дадена територия. "Българския език" на българите от Република Молдова се явява пример на етап от процеса на езикова асимилация и езикова интерференция. В зависимост от броя на българите в отделни населени пункта, действия и законът на езиковата интерференция. Там,

ват цели устойчиви фрази, като езиковото влияние засяга лексикалното и семантичното равнище. Това явление често се среща при хора билингви, които добре владеят и двата езика и свободно ги използват. Например: той нет копейки не струва, аз имам трийси години, той само болтай, на мен ми й все равно и пр. Като специфична разновидност на междуезиковата бариера се явяват фразеологичните калки, които заемат освен значението и морфологично-синтактичния строеж на чуждата основа. Ето няколко примера за подобно влияние: ни си забивай главата, дръж в главата, събери ся, аз излизам на пенсия и пр.

Тези заимствания показват, че билингвизмът у българите, живеещи в Молдова, е масово и продуктивно явление и често, поради съмнителната близост на двата езика, в речевия поток стават незабележими за носителя на преходи от една система в друга.

Разбира се, че в рамките на дадена бележка не може да се проследи цялото многообразие от факти на взаимно влияние на тези два родствени славянски езика в речта на бесарабските българи. Но реалното е, че дву- и многоезичното води до качествени промени в българската реч, която се говори на територията на Република Молдова.

Писмо до редакцията

Уважаеми г-н Главен редактор,

Макар и със закъснение, първо искам да Ви поздравя с успешната защита на Вашата дисертация и да Ви честити новата висока научна степен "Доктор на историческите науки"! Радвам се за Вас. Едновременно с това искам да Ви поздравя и с новия брой 4 от 2003 г. на "Български хоризонти", който изчетех с удоволствие. Bravo! Дано да има, да намери своя читателска аудитория както сред българите в Молдова и Украйна, така и сред родолюбите-българи (те вече, сякаш, не са толкова много, но ги има!) и в България.

Благодаря Ви, че сте обнародвали моята рецензия за книгата на д-р Васил Кондов "Помагало по българска фонетика..." Кондов наистина заслужава похвала за труда си.

Основният повод да Ви пиша обаче е неприятната изненада от плагиатството, което си е позволила непознатата ми авторка на статията "Център на българщината в Буджака" (с.7 на брой 4, 2003 г. на "Български хоризонти") г-жа Татяна Кара. Както ще се уверите от приложените тук материали, 80% от текста на статията е дословно преписан от моята книга "Бесарабските българи в Тараклия", без никъде в текста да е споменат, че не тя, а аз (Н.Н.) съм писал (казал) тези неща! Възмутително, престъпно!

Чудя се как е възможно подобно деяние, т.е. нахално плагиатство в наши дни, защото не става дума за компилация, а за чиста проба плагиатство!

Не зная какво ще направите, но така не бива! Не зная какъв е социалният (и "научен") статус на г-жа Кара, но тя или трябва да се отучи от този навик ("адет"), или да й се забрани да пише. Иначе законът е доста строг...

Оставам с уважение към Вас

Нено Неделчев
18 март 2004 г.
гр. Габрово, България

КНИЖЕН СВЯТ

Бесарабия и освобождение Българии. Ответств. редактор Н.Червенков. Кишинев, "S.S.B.", 2004, 128 с.

Книгата включва материали от международната научна конференция на тема "Бесарабия и освобождението на България", която се състоя на 27 март 2003 г. в Академията на науките на Молдова (АНМ). Тя беше организирана от Посолството на Република България в Молдова, Института за междуетнически отношения към АНМ и беше посветена на 125-та годишнина от завършването на Руско-турската война от 1877-1878 г., в резултат на която България получи национално освобождение.

Сборникът се открива с приветствията на президентите на Република Молдова и Република България Владимир Воронин и Георги Първанов, които бяха поднесени към участниците в конференцията.

Материалите разглеждат няколко въпроса. Преди всичко се осветява темата за освобождението на България в молдавската историография (Н.Червенков). Върху проблема за социално-икономическо развитие на българските земи през османския период се спира проф. Д.Драгнев, член-кор. на АНМ, а д-р по история Иван Грек, разглежда мястото на руско-турските войни в съдбата на българите-преселници. Същият автор е представен с друга статия, в която се изследват връзките на България с българите в Молдова и Украйна в контекста на геополитическите процеси в Югоизточна Европа.

Родолюбивата дейност на бесарабските българи в навечерието на Руско-турската война от 1877-1878 г. е тема на докладите на д-р Иван Забунов, и д-р на и. н. Николай Русев. Различни страни от самата освободителна война се проучват в материалите на докторите по история Дан Хайдарли, Сава Новаков и Калчо Калчев (Велико Търново). Елена Рацева и д-р Виталий Сърф, проследяват отражението на войната в творчеството на Иван Вазов и народното устно наследство на гагаузите.

В притурката към сборника с публикувани редица тезиси на доклади, изнесени на студентска конференция "125 години възрождане на българската държавност" в Института за международни отношения "Перспектива".

БХ

Departamentul Relații Internețnice al Republicii Moldova. Documente, date, fapte, comentarii. Департамент междуетнически от-

ношений Републики Молдова. Документи, данни, факти, коментари. Ответств. за выпуск Т.Млечко, координатор-составитель Т.Левандовская. Кишинев, Cartea Moldovei, 2003, 227 p. (на молдавском и русском языках).

Сборникът третира основните етапи от дейността на Департамента за междуетнически отношения на Република Молдова – една от институциите на изпълнителната власт, чиято задача е да оказва съдействие в хармонизацията на междуетническите отношения в многонационалната Република Молдова. Сред авторите са Татяна Стоянова, генерален директор на департамента през 1998-2001 г., Иван Грек, депутат в парламента, Иван Забунов, председател на българското дружество "Възраждане", съпредседател на Координационния съвет на етнокултурните организации (1996-1998), Николай Червенков, председател на Научното дружество на българистите в РМ.

БХ

Международные стандарты по защите национальных меньшинств и положение украинцев и болгар в местах компактного проживания в Республике Молдова. Координатор Атанасия (Татяна) Стоянова. Кишинев, 2003, 243 с.

В рамките на горепосочения проект беше организирано изследване от Центъра за малцинствата и Молдавския хелзински комитет по правата на човека. Сборникът включва заключителния доклад. Специално се разглежда (с.109-236) реализацията на правата на националните малцинства в местата на компактно заселване на българите в Република Молдова. Проучванията обхващат селата Твардица, Кирсово, Колибабовка, Вознесени, Троица, Московей, Лопацика, Нова Ларга. Изследователите правят интересни и важни изводи, дават конкретни препоръки за прилагането на българския език, дейността на просветните и културни институции.

БХ

Колесник, В. Евгеновка (Арса). Ономастика. Говор. Словарь. Одесса, 2001, 228 с.

Тази книга е III том в серията "Българските говори в Украйна". Целта на това изследване, осъществено от одеската българистка доц. д-р Валентина Колесник, е да отрази ономастиката и съвременното състояние на българския говор в село Евгеновка (Арса), Тарутински район, Одеска област. Същевременно читателите ще се запознаят с историята на това село, което е създадено в резултат

на вътрешно преселване на бесарабски българи в първата половина на XX век – основно от Гюлмен (Яровое) и Чумлекой (Виноградовка), Тарутински район, и Твардица (Молдова).

БХ

Дихан, М. 200 години село Благоево. Одеса, "Черноморие", 2002, 224 стр.

Това е поредният труд на итъкнатия българист проф. д-р Михаил Дихан, който в далечния Коламбус (САЩ) продължава да ни радва със своите публикации. Представена е първа цялостна история на едно от първите и най-големите български села край Одеса – Голям Буялък (Благоево), Ивановски район, Одеска област. Наред с богатите архивни материали авторът използва интересни лични спомени за родното си село, с което никога не е прекъсвал връзките си. Разкривайки различни страни от миналото и настоящето на Благоево, книгата представя дейността на тези, които са се изявило извън своето родно село.

Книгата е на български език. Литературен редактор и коректор е Ганна Бесарабска (Пенева).

БХ

Барбаров, Георги. Избистрени барбаризми. Кишинев, "Джудже с фенерче", 2003, 26 с.

Георги Барбаров, радиожурналист, поет, пишещ на роден български език, е добре познато име в писателските кръгове. Автор е на десетина стихосбирки. Едни от последните са сборниците с епиграми и пародии "Наука да мълчиш" и "Барбаризми".

Към края на 2003 г. той зарадва българския читател с една поредна своя творба – в Издателска къща "Джудже с фенерче" излезе от печат неговата книга с афоризми "Избистрени барбаризми".

– Пиша барбаризми – казва Г. Барбаров, – защото светът е препълнен с магаризми. Афористиката, според него, е умение правилно да наредиш няколко думички. И той ги реди, като афоресва човешките слабости и недъзи: прехраната с надежди е все по-непопулярна сред гладните; преди бяхме гладни за свобода, сега сме само гладни; децата приспиват с приказки на писателите, възрастните – на президентите; с изключенията живеят онези, които пишат правилата; и пред яйцето се откриват перспективи: пиле, омлет, запъртък и т.н.

Търсете "Избистрени барбаризми"!

Иван Кавалов

КУЛТУРНИ ВЕСТИ

• Навършиха се 180 години от рождението на големия възрожденец Найден Геров, автор на 5-томния речник на българския език. Със съдействието на доц. д-р по филология Надежда Кара и група студенти българисти в Кишиневския държавен педагогически университет "Йон Крянгъ" бе отдадена достойна почит на именития българин.

• В салона на българската библиотека "Христо Ботев", гр. Кишинев, по случай 125-та годишнина от рождението на големия български поет Пейо ЯВОРОВ група лицейски от българския лицей "Васил Левски" с участието на старши преподавател Елена РАЦЕВА представиха литературна композиция по творби на автора.

• Изминаха се 50 години от смъртта на акад. Николай Державин, итъкнат славяновед и историк, ректор на Ленинградския университет, директор на Института за славянознание, автор на 4-те тома "История на България" и други научни трудове. Тази дата също бе отбелязана от българската общност.

Остава ни да добавим, че тези и редица други мероприятия, подготвени с участието на членове на Научно дружество на българистите, бяха включени в българската ТВ програма "На буджакска вълна" и излъчени от Молдавската телевизия.

На 19 юли 2002 г. тераклийци тържествено отбелязаха 100-годишния юбилей на Ботувия геран

ПРОЕКТИ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЦЕЛ, ЗАДАЧИ, МЕТОДИ И ТЕМАТИКА НА ОБУЧЕНИЕТО ПО ИСТОРИЯ, КУЛТУРА И ТРАДИЦИИ НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД (ИКТБН)

Целта на обучението по “История, култура и традиции на българския народ” е да съдейства за оптималното развитие на подрастващите; да формира интерес към българската история и традиционната култура на българите; да приобщава към съвременните постижения на българската култура; да развива емоционално-оценъчно отношение и нагласа за възприемане и създаване на духовни ценности; да осигурява важни и необходими предпоставки за социална реализация на всеки етап от развитието на учениците, да способства за допълнително усвояване на езика.

Обучението се осъществява във взаимодействие с обучението по история и култура на Република Молдова. Общата насоченост е към достигане на такава компетентност, която да е в съответствие с изискванията на обществото и потребностите на личността; към подготовка на личности, които възприемат историята и културата на българите като ценност, като постижение на световната човешка мисъл и изпитват стремеж и потребност да общуват с нея, които умеят да анализират езика на историческите факти и да осмислят посланието, заложено в тях, да открояват мястото на традициите в контекста на съвременната култура въз основа на овладени методологически умения и ключови знания за общия исторически процес и за основни исторически и културни понятия, факти и явления.

Постигането на целта се свързва с различни степени на обучение, с различен учебен материал, с различни социалнокултурни характеристики на подрастващите и пр. Проблемът за целите е най-значимата отправна точка на историческото образование. Съобразно с тях се избират методите на обучение и организационните форми при преподаването на материала. Опитът на редица европейски страни при обучението очертава следните ключови детайли:

* разбиране на настоящето чрез опознаване на миналото;

* интегриране, въвеждане на учениците в гражданствеността чрез историческото съдържание;

* изграждане на историческа памет чрез познаване на значими паметници

на националното и световното историческо и културно наследство.

Обучението по ИКТБН позволява известна мобилност на подбора и структурирането на преподавания материал. Предполага възможни пресечни съдържателни области с останалите предмети от културно-образователната област. Преподавателят трябва ясно да дефинира своите конкретни цели:

* ориентираност към равнището на масовия ученик, без да допуска съществено “смъкване на летвата”, на претенциите към неговата подготовка;

* приемственост и постепенно усложняване;

* насоченост към продуктивна дейност с практическа насоченост.

При преподаването на ИКТБН все още не е структурирана програма, която да осигурява единна основа за предоставяне на подбрано учебно съдържание. Липсват и учебни помагала за предмета. Ето защо, на този етап, конкретните цели и изборът на методи и организационни форми при преподаване на учебния материал дават твърде голяма свобода на преподавателя да направи своя индивидуален подбор.

Най-общи изисквания за постигане на целта:

* формират се класове по възраст, като се има предвид, че комуникативните възможности и потребности на подрастващите са различни, както и нагласата им за възприемане на предмета;

* учебното съдържание се структурира спираловидно, което се основава на постепенно и поетапно усвояване на исторически и културни понятия и факти, закономерности и идеи, семантико-анализационни умения, творчески способности и възможности за оценъчно мислене; формиране на методи за самостоятелно овладяване на системата на традиционната българска култура.

Българската история и традиции не само приобщават учениците към българската култура, но и разширяват възможностите им да възприемат молдавските и световните духовни ценности, повишава общата култура на подрастващите в съвременното общество.

В съответствие с целта се осъществяват следните най-обща задачи:

* системно и последователно, в рамките на възрастовите възможности, да се овладява българската история и култура като средство за познание и въздействие – да се овладяват знания и умения за целесъобразно използване на историческите факти и културните български постижения с оглед на предмета, задачите и условията на общуване; създаване на цялостни устни и писмени текстове на български език, разнообразни по стил и жанр;

* да се овладяват методи на познание и начини за действие с културните и историческите знания за формиране на умения за решаване на съвременни аналитико-исторически и културологични задачи;

* да се изгради у подрастващите естетическо и емоционално отношение към българската история и култура, нагласа за възприемане и осмисляне на нейната национална самобитност, усет, вкус и интелект за претворяване в художествени образци на народната култура.

Обучението се разделя в два цикъла: 5. – 9. клас; 10. – 12. клас.

Тематично учебният материал се съобразява с посочените два цикъла, като се има предвид приемствеността на обучението с това в начален курс. Това изисква спираловидно възприемане на знанията с надграждане и усложняване на материала.

* Съдържанието на преподавания материал и методите, използвани от преподавателя, трябва да се съобразяват с възрастовите възможности на учениците. Темите, преподавани в курса на обучение 5-9 клас, трябва да обхващат пълната гама от познания по история, култура и традиции. В по-горния цикъл на обучение, а именно в лицейските класове, като се има предвид повишеният ресурс и технологичните аспекти за обработка на информацията от учениците, е желателно в по-голяма степен да навлязат интерактивните методи на обучение. При тях се набляга върху широк спектър от комуникации и взаимодействия, а също и върху индивидуалния опит. Това позволява, с оглед на поставените цели, тематично материалът да се структурира концентрично съгласно по-високите изисквания и критерии, изисквани от по-високото ниво на познание и възможности на учениците.

В среден курс на обучение е препоръчително да се използват одобрените от Министерството на образованието

България учебни пособия и помагала: “История на България” за 5 и 6 клас на общообразователните училища, в различните варианти, и “Записки по история на България 681-1878 г.”, написана от творчески колектив с ръководител к.и.н. Иван Лазаров; “Записки по история на България 1878 – 1944 г.”, автор Боби Бобев.

В лицейските класове – учебник по “История и цивилизация” на издателство “Просвета” с авторски колектив ръководен от чл.-кор. проф.д.и.н. Васил Гюзелев и “Кратка история на българския народ” на авторски колектив с ръководител к.и.н. Иван Лазаров. За българските традиции могат да се ползва дванадесеттомното издание “Българско народно творчество” под редакцията на акад. Михаил Арнаудов, “Българска етнография” с автор С. Колев, “Празниците на българите с легенди и предания” с автор Н. Ников и други материали.

Използване на исторически и културни понятия и закономерности:

а) Усвояване на практическо равнище на понятията по история и култура на българския народ.

А) Разширяване и обогатяване на теоретичната представа за традиционната българска система.

б) Разбиране на отношението между традиция и съвременност в историята и културата на българския народ.

Б) Прилагане на традиционните норми в етнокултурните взаимоотношения.

в) Усвояване на семантичните особености на традиционната българска фолклорна култура.

В) Осмисляне на приликите и различията между българската и молдавската култура и история. Използване на традиционната българска семантика в съвременността.

г) Разбиране на прякото и преносното значение на митологическите и семиотични послания от историята и културата на българския народ.

Г) Обогатяване на познанията и преодоляване на интерференцията между лексемите в историческите и културологични понятия на двата езика.

д) Употреба на практическо равнище на основни исторически и културни понятия, означени със съответните термини в двата езика (българския и молдавския).

Д) Активно използване на получените познания по история и култура на българския народ в ежедневно междуетническо общуване.

Прилагане на методи за самостоятелно придобиване на знания и умения

а) Прилагане на индуктивни методи за откриване на прилики и разлики между понятия в българската и молдавската история и култура.

А) Формиране на нагласа за дедуктивно разсъждаване над исторически и културни явления.

б) Работа с двезичен речник, правописен речник, тълковен речник, митологически речник, синонимен речник и пр.

Б) Осмисляне на връзките и взаимодействието между историческите и културни понятия в езиците. Преодоляване на интерференцията.

в) Използване на учебници, карти, анкети, въпросници, помагала и пр.

В) Подбор на книги за четене от българската история и култура.

Пренос на знания и умения

а) Умения за ориентиране в конкретната историческа и културна ситуация – предмет и участници в общуването, обстановка и цел на общуването.

А) Умения за ориентиране в ситуацията на общуване.

б) Умения за планиране и структуриране на текстове с историческо и художествено съдържание.

Б) Умения за планиране и конструиране на исторически и художествен български текст с различен стил и жанр.

в) Умения за подбор и комбинация на исторически факти за изразяване на свои мисли в нова ситуация.

В) Умения за подбор и комбинация на комуникативно целесъобразни културни и исторически факти чрез средствата на съответния език.

г) Умения за контролиране и коригиране на собствените познания по история и култура на българския народ в нова ситуация.

Г) Прилагане на различни начини за контрол на познанията по история и култура на българския народ.

Автори и творби

* История на България

* Празниците на българите с легенди и предания

* Всеобща история

* История на Румъния (в частта, обхващаща историята на Молдова)

* Произведения (за коментар) от молдавската и българската история и култура според изучаваното.

Разработили:

Николай Ников – н. с. I ст. в Националния институт по образование към Министерството на образованието и науката на Република България.

Георги Георгиев – преподавател по български език, литература и история в Българския теоретичен лицей “Васил Левски” – гр. Кишинев, Република Молдова.

Сънчо и мързеливката

Георги Барбаров

В един далечен град от едно близко царство живели едни много добри родители. И имали те... мързеливо момиченце. Срам е, ама така го има. Детето било толкова мързеливо, че идвали хора да го видят от задморски страни и малки човечета от близките детски градини. Охкали, тухкали, сочели с пръст и си заминавали, клатейки глави. Някои не издържали и го питали:

– Къде те е хванал мързелът?

– Как къде? В леглото!

– А как се казваш?

Обаче да не забравяме, че момиченцето било много мързеливо – не му се щяло да си казва името от мързел. По същата причина не разказвало на родителите си дори какво сънува. Мъчат се с него майката и бащата, но не могат да се откажат от мързеливката, нали родна дъщеря им е! Неочаквано на помощ дошъл малкият Сънчо:

– Аз ще излекувам от мързела любимата ви дъщеря!

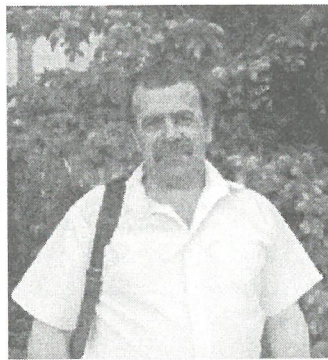
– О, много ще ти бъдем благодарни, Сънчо! – зарадвали се родителите. – Но много ти се молим да не я биеш...

– И с пръст няма да я пипна!

– ...И да не й се караш.

– Думичка лоша няма да й кажа!

Бащата и майката зачакали. Сънчо, застанал редом с леглото на моми-

ченцето, също зачал своя час. И нали мързеливите обичат повечето време да прекарват в леглото си, те по няколко пъти на ден спят. И когато мързеливката заспала, в съня й изчезнали цветните бои. А какъв ти сън без цветя, без красиви измислици! Събудила се бързо тя и заплакала:

– Искам цветни сънища, искам цветни сънища, искам цветни сънища!

– Ние нямаме цветни сънища вкъщи, а и в магазина не се продават – отговорили й родителите. – Но ти стани, върви на разходка в степта, тъкмо ще донесеш и трева на зайците.

– Не искам разходка! – затропала сърдито мързеливката. – Не искам да нося трева за зайците! Не ми се става от леглото и толкова!

И обърнала гръб на родителите си. Поискала пак да заспи и да си върне изчезналите цветни сънища. Но ето че в съня й нахлули сто барабанчици и я събудили:

– Майко, ти трополиш с тенджерите и чиниите в кухнята и ми пречиш да сънувам! – закапризничала мързеливката.

– Дъще, дъще, нали след малко ще поискаш да ядеш – започнала да се оправдава майката. – По-добре стани, помогни ми нещо.

– Аз не обичам да помагам! – закрепяла дъщерята. И се опитала отново да заспи.

Разсърдил се Сънчо, че досега успешно лекувал много деца от мързелива, като им отнемал цветните сънища, но този път това не било достатъчно. “Я, решил той, да не идвам повече при мързеливката!”

Незабележимо дошла нощта. След трудовия ден заспал целият град, цялото царство. Спят птиците, спят животните, дори и кучето спи. А нашата героиня не може да си намери място в леглото – сън не я хваща. Измъчила се тя, ама така се измъчила, че замечтала по-бързо да изгрее слънцето, за да стане. И вече първите лъчи я заварили в двора да... шета. Родителите се изненадали! Яа, какъв чуден лек е открил Сънчо за дъщеря им! Цял ден той внимателно наблюдавал момиченцето, а когато дошло време за сън, му подарил най-красивите си боички! Всички знаят, че Сънчо зло не мисли.

Как се казвала мързеливката, ще ме попита някой. Не зная, ще ви отговоря аз. И гледайте да не попаднете под погледа на сърдития Сънчо, че кой знае какво лекарство ще измисли и за вас...

КУЛТУРНИ ВЕСТИ

• В село Кирсово, обединило българи и гагаузи, преселници от Жеравна и Хърсово, България, функционират две училища – гимназия и теоретически лицей. Последният, солидно учебно заведение с над 650 деца, доскоро си оставаше безименно. Оттук нататък лицей ще носи едно достойно име, и то ще е на добре известния в Бужакския край и извън пределите му съселанин на кирсовчани Михаил Тузлов, бележит стопански ръководител и обществен деец, заемал различни отговорни длъжности в държавните структури. Бил е министър на доставките в Република Молдова. Името му ще остане завинаги в паметта и на идните поколения кирсовчани.

Деца и родители, сродници и близки на Михаил Тузлов посрещнаха новината с голяма благодарност.

• През изтеклата 2003 г. в Кишинев приключи работата върху поредицата от учебници за нашите деца. От хубавото букварче “Светулка” за първолази се стигна до сериозния учебник по български език и литература за девети клас.

Учебниците, издадени през последно време, са дело на отделни автори и цели колективи: Елена Рацеева, Надежда Кара, Кирилка Демирева, Мариана Георгиева с активното участие на рецензентите Кирил Цанков, Димитър Михайлов и други специалисти с дългогодишен педагогически опит.

И тъй, българските училища в Република Молдова получиха дългоочакваните учебници по български език и литература за целия гимназиален курс.

Засега остават в очакване лиценстите.

IN MEMORIAM

ПРОЩАЛНО СЛОВО ЗА СТАРЕЙШИНАТА

С горчивина и болка в сърцето съобщаваме на читателите, че завинаги напусна нашите редове старейшината на Научното дружество на българистите в Република Молдова, един от най-активните му членове Петър Атанасов Кайряк. Отиде си от този свят изтъкнат наш краевед и неуморим родопрочувател, “патриарх” на Тараклия.

Тук всички – мало и голямо – добре го познаваха, дето се вика, шапка му сваляха.

Смъртта го свари в момент, когато възнамерявахме да му честитим юбилея. Но вместо наздравичи и добри пожелания, традиционни за случая, се наложи да се сбогуваме с почетния гражданин на Тараклия и да изкажем своите съболезнования на опечалените членове на семейството му. Кончината на този истински поборник на нашето национално-културно и духовно възраждане дълбоко ни жегна в сърцето.

Петър Кайряк дочака 190-та годишнина на Тараклия, но не успя да отбележи своя рожден: 31 януари 1914 г., а се помина на 30 януари 2004-та. С други думи, не му стигна един ден, за да прекрати синора, за да закръгли своята 90-годишнина.

Този наш именит сънародник направи много, за да ни възвърне – поне донякъде! – историческата ни памет, за да ни подтикне да опознаем себе си, своето минало, своя корен. Винаги в движение, човек от възрожденски тип, с будно гражданско съзнание и родолюбиво чувство, той със завидна настойчивост и последователност разгърна активна народополезна дейност и спечели широка популярност сред нашите сънародници.

Петър Кайряк извърши огромна по мащаб изследователска работа, изучи документи, архивни извори в Молдова, Украйна, Русия, България, Румъния, установи броя на първите заселничес-

ки фамилии в някогашна Шоп-Тараклия, а после и техните разклонения. И днес сума родове, по-точно казано 103 основни фамилии тараклийци си знаят генеалогията.

Плод на неговите родоизследователски проучвания са три книги – една за героя на националноосвободителното движение на България тараклиеца Олимпий Панов и другите две – за родословните дървета на Тараклия. Тези издания допълват статиите му в различни периодични издания – вестници и списания, излизащи в Молдова, Украйна и България. С негово активно участие бяха уредени срещи на отделни тараклийски родове.

За съжаление Петър Кайряк не доживя да види изляла от печат заключителната трета книга за останалите тараклийски родове. Бихме искали да се надяваме, че ще се намерят родолюбци-спомоществатели, които ще завършат делото му. Нали дейността на Петър КАЙРЯК бе възнаградена с любовта на тараклийци? Той търсеше – и намираше съмишленици.

Да се гордеем, че сме имали и ние народен будител чиста проба, че “явлението” Кайряк бе и ще

си остане завинаги в нашия обществен и културен живот.

Считахме, че името на Петър Кайряк заслужава да бъде увековечено. Надяваме се, българските обществени структури в републиката, кметството на Тараклия ще се погрижат да поставят паметна плоча на къщата, в която се родил и живял Петър Кайряк. Добре ще е да има и кръстена на негово име и някоя улица в един от градските квартали, да се създаде в Тараклия Център по краезнание и родознание. Това ще е знак на уважение към човека, който с апостолско признание, въпреки напредналата си възраст, се раздаваше с доброта и докрай. Без корист. Без остатък. И се превърна в символ на родолюбие, в символ на българщината.

Такъв беше бай Петър, както всички го наричахме – една колоритна фигура, “чудак с издута от книга и записки чанта”. Отиде си от този свят, както и живя – тихо и спокойно.

Но не е изчезнал от нас Петър Кайряк. На масата ни стоят неговите книги. Нека го помним. Той напълно заслужава това.

Прощавай, старейшино!
Поклон пред светлата ти памет!

УС на Научното дружество на българистите в Република Молдова

Родоведът Петър Кайряк (в средата) на среща с общественици в Тараклия

БЪЛГАРСКИ ХОРИЗОНТИ, 2004, бр. 5

РЕДКОЛЕГИЯ: Иван Кавалов, Иванка Ротар, Лазар Георгиев, Николай Руссев (заместник отговорен редактор), Николай Червенков (отговорен редактор)

Адрес: Molvoda 2028, or. Chisinau, str. Miorita, 3/1, ap. 94, t. 28-10-72;

София, тел. 856-23-26
e-mail: chervencov@mail.md

Descrierea CIP a Camerei Nationale a Cartii

Български хоризонти: Алманах, 2004

Николай Червенков (отг. ред.) – К.: Soc. st. Bulgaristica, 2004 (Tipog. “Печатница на Съюза на учените в България”, Sofia) – p. 36.

ISBN 9956-9568-2-3
Компютърен набор: Мария Червенкова и Виолета Тодорова

Съдържание

Николай Червенков. НАУЧНОТО ДРУЖЕСТВО НА БЪЛГАРИСТИТЕ – 10 ГОДИНИ / 2

Доц. д-р Надежда Кара. СЪКРОВИЩНИЦА НА МАЙЧИНИЯ ЕЗИК / 3

НАШИТЕ ДАРИТЕЛИ И СПОМОЩЕСТВОВАТЕЛИ / 3

Проф. д.и.н. Николай Руссев. НАУЧНОТО ДРУЖЕСТВО И НЕГОВИТЕ ПРОГРАМИ / 4

Зоя Касанова. НАШИТЕ ОРГАНИЗАЦИОННИ ПРОЯВИ / 4

Елена Рацеева. БОГ СИ ЗНАЕ РАБОТАТА... / 5

Юри Кишкисев. ДЕСЕТИНА ГОДИНИ ВЕЧЕ Е ИСТОРИЯ / 6

ДЕСЕТИЯТ ЮБИЛЕЙ НА ДРУЖЕСТВОТО В СНИМКИ / 6, 7

ПЕТЪР ТОДОРОВ СТОЯНОВ – НА 70 ГОДИНИ / 8

Доц. д-р Кирил Цанков. ОЛИМПИАДА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА В МОЛДОВА / 9

Марина Караджова-Мирон. БЪЛГАРИСТИКА В ИНСТИТУТА ЗА МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ “ПЕРСПЕКТИВА” / 10

Емилия Тарабурка. БЛИЗКИЯТ ЧУЖД – “СЪСЕДИТЕ” / 10

Ст.и.с. Елена Харбова. Д-Р НИКОЛА ВАСИЛИАДИ – ЩЕДЪР ДАРИТЕЛ ЗА БЪЛГАРСКАТА ПРОСВЕТА / 11

БЪЛГАРИТЕ ОТ УКРАИНА И МОЛДОВА В ДОКУМЕНТИ / 12

Снежана Никифорцева. РУСКОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ ЕЗИКА НА БЪЛГАРИТЕ ОТ МОЛДОВА / 14

Проекти и предложения. МЕТОДИ И ТЕМАТИКА НА ОБУЧЕНИЕТО ПО ИСТОРИЯ, КУЛТУРА И ТРАДИЦИИ НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД / 16, 17

Георги Барбаров. СЪНЧО И МЪРЗЕЛИВКАТА / 18

Фотоархив: Членове на селскостопански кооператив в с. Кортен, 1937 г.
Снимката е от фонда на П. С. Боканга в Държавната библиотека
на Руската федерация (Москва)

На гърба на снимката: "На скъпия и незабравим Пантелеймон Семьонович Боканга от селяните на с. Кирютни – 1 септември 1937 г.

На I ред отляво: Р. С. Люленов, Геор. И. Таукчи (в неговия дом се намира с.-х. общество), Вас. Ив. Делибалтов, З. А. Карафизи, И. В. Карафизи. II ред: Ив. П. Марков, Ив. Н. Турлаков, Р. П. Марков, Спиридон Ив. Карафизи (син Ив. Вас.), Ив. П. Бучков, Василий Робаков, Вас. Вас. Люленов (снимани в кооператива, запазил се, без да се страхуват от преследванията на румънските окупатори).